

ELFELEJTETT HŐSEINK.

A doni áttörés 81. évfordulójára.

A fényképek segítenek az élőknek megtoldani az életet, hogy az örökké tartónak tűnjön. Irénke néni – szeretett unoka nagynéném – simogató kezében gyakran felpattant a moha zöld bevonatú ezüst cizellált csatos fényképalbum és mesélt:

„Mesélni csak azok tudnak, akik tisztán látnak, és mindig úton vannak.”

Az első barnás-sárga lapról büszke tekintetű Kossuth-mentés körszakállas úr tekintett ránk. Nénikém, mélázó tekintettel meg-simogatta az avított lapot, mintha port törölné le:

”Ő, az őseink Egyike, – Horváth Béla – messzi tájak ismerője!”

Az emlékek foltozgatása közben figyelmesebben szemügyre ettem dédnagyanyám és dédnagyapám képét. A Kiegyezés utáni jellegzetes polgári öltözetben örökítették meg őket. (Valószínű Eljegyzési fényképük lehetett.) Zsakett és csokornyakkendő, s Dédnagyanyámon sujtásos kabátka, a fehér csipkegallér föléje tornyosul, vastag fonott kontyvirág díszleg hajában, hátul selyem csokorral.

Ők az én DÉDNAGYANYÁM SIMON ROZÁLIA és DÉDNAGYAPÁM HORVÁTH LAJOS.

Tisztelgés, Kossuth Lajos emlékének a fekete színű masni, a gyászt jelképező színével az elesett ötvenkét „fehértollas mezőtúri honvédnak, akik 1849. március. 5-én Karger osztrák tábornok által védet Szolnok ostromában, elestek.

„Damjanich János tábornok az ütközet után megjegyezte a III. hadtesthez tartozó 3. zászlóalj harcosainak, a mezőtúri „fehértollasoknak”: Fiúk, büszke vagyok rátok Ti az ördögöt is megveritek. Megérdemelnétek, hogy mindnyájan tisztek legyetek. De hol volna akkor az én zászlóaljam?”

Dédapámék kéményére is gyakran leszállott a gólya. A gyermekáldás szapora volt, akárcsak elődeiknél. Kilenc élő gyermek dicsérte az Urat.

A születési sorrendiséget időrendi sorban nem tudtam feljegyezni, feljegyezni, de a nevek élénken ivódtak emlékezetembe. HORVÁTH Lajos, Endre, Gyula, Máté, József, Károly és Bálint.

A fiúkoszorút két lány díszítette: HORVÁTH Róza és Ilonka.

A magyar flotta legszebb hajóján a Szent István fedélzetén szolgált, mint hivatásos katona: Horváth Károly.

Az igen korszerű magyar csatahajót első útján olasz torpedótámadás érte, a Cattaró-i öböl előtt elsüllyedt. Egyetlen túlélője maradt ennek az I. Világháborús pusztításnak a Magyarkeszi származású Kubik matróz, ki szabadságát töltötte szülőfalujában.

Jó hangulatukban – feledve az időt – Kubik matróz lekészte a Budapest-Nagykanizsa-Fiume-i gyorsvonatot. Nélküle futott ki a csatahajó. Életben maradt. Leszármazottjaitól ismertük meg a történetet.

Hosszú évtizedek multával, túl az I és II. Világháború pusztításain, túl a Jugoszláviát megalapító Tito elnök halálán: 1986-ban, Dubrovnyikban nyaraltunk. Régi nevén Ragusé-bán. A kéthetes időtartamot felölelő pihenésünkből bőven jutott idő kirándulásokra. A bizalom nem volt erős oldala a szerbeknek. Kölcsonösen nem felejtettük el az 1956-ban tanúsított magatartásukat. Megérkezésünk után a recepción azonnal elvették az útlevelünket és visszaindulás előtt egy órával, juttatták vissza.

Sveti Stefán félszigetéről meséket regéltek, akik ott jártak. Újjáépítették a régi halászfalut, csodával határos külseje, belseje. Híres emberek megváltották komoly valutáért az omladozó viskókat, s a befolyt összegből „kacsalábon forgó” kis paloták épültek korabeli stílusban, a XX. század kényelmével feldúsítva. Kíváncsiságunknál vállalkozó kedvünk volt nagyobb.

Nyaralásunk utolsó előtti két napját töltöttük. Költpénzünk, alig 20 dollár, melyet papír zsebkendőben takargattam, hisz tiltott pénzt dugdostam.

Elindultunk. Kora reggel, könnyű fátyolként lebegett a nyári levegő, tér és idő felett. Buszunk fénypárában futott, amikor elhagyta az olíva zöld színű szigetekkel teliszórt végtelen tengert, és Dubrovnik várost: sziklákon magasodó, ég felé törő bástyáival, patinás kupoláival.

Impresszionista vízióként csillogott ez a csoda. Bódvából a Crna Gora-i parton utaztunk ezüstszerű olaj-fa ligeteken át. Az egyik útkanyar után megpillantottuk Sveti Stefán-t a délelőtti napfényben, mint egy sirályt. Kiszállva a buszból, az emelt partszegélyről göcsörtös, szára-dó, vén öreg olajfák fogadtak. A fák ágai között, lent, megláttam a tengert. A perzselő naptól árnyékos bokrok nyújtottak védelmet. Gyermekkorom titokzatos kertjét juttatta eszembe. Szent István városát víz veszi körül, a szárazfölddel keskeny ösvény köti össze.

A monda szerint Pastrovic törzs a közeli partok mentén gazdag török hajót kaparintott meg, s az ott felhalmozott kincsekből erdőt építettek a törökök és velenceiek ellen.

Később – miután nem kalózkodhattak tovább – elűzte őket az éhség. Néhány szigetlakó kivándorolt Amerikába, mások háborúba, halálba mentek.

Ez a kis „Szálloda sziget” a szépség és szomorúság szigete volt egyszerre. Kicsit hasonlított Dél Franciaországra, vagy Tessinre, a Luganói tó fölött, ahol a költők és festők a civilizált vadont használják fel álmaik megvalósítására.

Egynapos kirándulásunk véget ért. Visszafele jövet csak a tengert néztem. Felhőkbe ment le a nap: vörös fénye nem a vér, sem a bor színére nem emlékeztetett. Furcsán áttetsző és lassan süllyedt, fényét visszaverte a tenger tükre, és ahogy alábukott, egyúttal emelkedett. A zivatar morajlása még hallatszott valahol, távolról, az esőcseppek, mint a gyöngyszemek csillogtak a partközelen. Sötétebb felhőtakarók váltakoztak az előtüremkedő nap sugaraival. Olyan volt ez, mint egy alulról megvilágított színpad.

Arra gondoltam: minden múlandó, az itt látott sziklák és a tenger hullámozásához mérten. A lemenő nap arany glóriája körbefogta Szent György szigetét, amit népiesen a Holtak szigetének neveznek.

Pár pillanatig állt a busz, míg a történetet hallgattuk. Kicsiny szalmavirágos csokromat – melyet kávézás közben a Sveti Stefan szigetén egy mezítlábas kislánytól vettünk szétbontottam és a tengerbe szórtam.

Az enyhe szél a víz felszínén apró gyűrűket formált. Úsztak a kis virágszálak, tisztelegtek egykori Ősöm előtt, aki a hullámsírban alussza örök álmát.

HORVÁTH BÁLINT, Jász-Nagy-Kun-Szolnok Vármegye szép, szikár komor fia Monté Tombánál harcolt. Monté-San Michelnél küzdött a 3-4-5. isonzói csatában, míg a gránátsebesülése után kilenc napra megtért őseihez.

Harcoltak vele a Mihályok, Lázárok, Bélák, amint azt vitéz

Somogyvári Gyula háborús regényében: „És Mihály harcolt.” felejtethetetlenül megörökítette.

Nem maradtak el a bárók, tisztviselők, kereskedősegédek, ügyvédek, cigánylegények sem. A talján gránát, a muszka ágyú nem válogatott, pusztította őket, akiket a haza hívott, harcterekre szólított.

Óh, de sokan nem tértek vissza családjukhoz. Fenyőerdők tûlevelei között, köves kupacok alatt pihennek, soha nem nyugodhatnak már a drága hazai földben.

Dédnagyanyám ettől kezdve örökké fekete szalagot viselt a kontyában. Némán siratta a sorra hullott, férfivé érett magzatjait az őszi falevelek

Báró Proff Sándor az első világháború után – évtizedekkel később – írt versét, akár Nagyapám HORVÁTH MÁTÉ (1882-1918) is írhatta édesanyjának:

„Drága jó Anyámnak szíve oly szomorú,

Elvitte két fiát a világháború,

Bátorít és írja minden levelében:

Imádkozzál fiam! Megsegít az Isten.”

E poéta lelkû férfiú naplórészletei betekintést engednek a borús napokba:

„...folyt. Folyt a vérünk, omlott, mint gátját veszített örvény folyó, és a százezernyi kis fakeszt pótlására gyors egymás után indultak lak-tanyából a menetszázadok. Mentek, mentek, hetyke bizakodással, ki fog-csikorgatva, ki kemény elszánással, ki szörnyű félelemmel, de mentek, mert jött a parancs.”

Írnék még róluk szívesen, de a családi krónikák kifakultak az idősök emlékezetében.

Kéknefelejcekkel festeném körbe nagyapám HORVÁTH MÁTÉ történetét, de a szájhagyomány apró kis csipkedarabkákon kívül nem hagyott rám semmit.

„Jólelkű, csendes, szavát alig hallató ember volt Nagyapád – hallom Irénke néném hangját – szinte semmiben sem hasonlított a rabiátus Horváthokhoz. Látod apád, Matyi le sem tagadhatná a családhoz tartozását. Nem enged a huszonegyből. Minden piaci napon – a kötél árusítás miatt hogy összevesztek az anyjával, Róza nénivel.”

Meghalnak idővel a nagyapák, apák, de az életükből itt marad velünk valami. Az életük örömei, szenvedései, tapasztalatai, támogató segítségét nyújtanak az utódoknak: gyerekeknek, unokáknak, dédunokáknak.

Hisz csak így, A SZEMÉLYES MÚLTVAL BIRTOKOLHATJUK A JÖVŐNKET,

Jöttünk valahonnan, megyünk valahova. Rendben akarjuk környezetünket tartani. Szakadozott könyveket, elsárgult leveleket, szépmívű írással díszített képeslapokat, porosodó iratokat hajítunk a szemétkébe. Kérdőn bámulunk a fényképekre: „*Ki tekint ránk?*” Faggatjuk magunkat, nem tudjuk, elfelejtettük...

Isten áldjon drága dédike, pá kedves nagyapa, nagyanyám, nagynénink, nagybácsink!

Volt egy életük? Bizonyára! S mi nem vigyáztunk rá eléggé. Pedig a nagyanyák, nagyapák sokáig éltek, vagy kevésbé hosszant éltek, míg meg nem haltak.

ÉLETÜK VOLT A TÖRTÉNELEM!

A legendákat magamhoz ölelem, majd kiterítem, mint az ünnepi abroszt a családi vacsorán. A fényképeket hosszant nézegetem.

A megbarnult képen látom nagyapámat teljes harci díszben, kese lován. A nyitott szín biztonságos odújából éppen kiugratott. A kerítés, mint egy záróvonal, választja el az itthon maradottaktól. Határozott tekintettel, kis pörge bajuszával, felszegett büszkén tartott fejével, jobb kezében egyenesen tartja bojtos kardját.

Szinte hallom csatakiáltását:

„Rajta magyar, rajta!”

Csákójára álmodom az egykori „48-s” huszárok fehér tollát. Bár voltak ezredek, a tollforgatót kakastollal cserélték fel, melyet alul piros-fehér- zöld tollgyűrű fogta össze. Panyókára vetett mentéje báránybőrrel bélelt, széleit öt centiméteres báránybőr szegélyezte, és szőrme borította a tíz centiméteres állógallért is. A dolmányt elől három gombsor díszítette, a sötétkék színhez díszlett a sárga gomb. A középső sor gombjai gömbalakban, a szélső soroké félgömb alakban készültek és sárga, fekete zsinór kötötte össze. A sötétkék nadrághoz fél lábszárig érő magyar csizmát viseltek, melyet felül menetszín szegélyezett.

Az arany, ezüst, bronz Signum Laudis-al kitüntetettekről segítségül hívom a korabeli dokumentumot:

„... ekkor már szállóige lett arra fönt a hideg északon, „Magyarok a frontra!” Piros vérének, Pazar, gondtalan hullajtásával érdemelte ki a magyar, azt a megbecsülést, mellyel a hadvezetőség a magyar bakákat, honvédeket és huszárokat tolt előre a legveszélyesebb pozíciókba, ahol a személyes bátorság volt a legfontosabb.”

(Tolnai Világlap 1914-1918.)

A Kárpátok hegy-gerincén vonult, a Délvidéken üldözte az ellenséget, vagy a galíciai áttörésnél forgatta a kardját: azt csak a Jóisten tudná ma megmondani.

A galíciai háború bravúros eseményei közül is kiválik az a csodálatos haditény, amely Jóny dandárparancsnokot és lovas dandárját ország-világ előtt híressé tette. Ide álmodom én vissza drága Nagyapámat.

Lehetetlennek látszó feladatot oldottak meg a hős honvéd-huszárok: egyszerre semmisítették meg három ulánus ezredet, ugyanannyi gyalogságot és egy ágyúüteget.

„Keskeny úton – beszél az egyik résztvevő huszártiszt – mely inkább irdatlan ösvény volt, mint út, pipaszó mellett poroszkált a dandár. Egyszer csak egy huszár vágat visszafelé, s a dandárparancsnokhoz ugratva jelenti, hogy az elővéd ellenségre bukkant.

A beszélgetés rögtön elnémult, a pipák zsebbe kerültek, és különös elszántság vesz erőt a lelkeken. ...Alig, hogy leértünk az út mellett lévő telepre, srapel-lövedék csapott a vezető lovak közé. Az ellenség észrevett bennünket és meg kezdte az ágyúharcot. Az őrnagy arca lángba borult, amint kardját kirántva kiadta a parancsot:

- Irány az ellenséges ágyúüteg! Rajta!

- Rajta! Rajta! Ismétlik a szakaszparancsnokok.

Zúgva repültünk át az erdőn, mely mögött az ellenség rejtőzik. Az irányt nem látjuk, csak a golyózáporhoz igazodunk, mely közibünk csapkod. Mikor kibukkanunk az erdőből, három ezred orosz gyalogsági sortűz fogad földött állásokból. Túl rajtuk orosz ulánusok állnak a dombok mögül, orosz ágyúk okádják a gyilkos tüzet.

- Rajta magyar! Rajta! – harsog az egetverő lelkesedés sorainkból.

Suhintva cikáznak a levegőben a kardok, vad iramban rohanunk a gyalogságra, mely földött állásból ad ránk sortüzet... Egy rettenetes nekirugaszkodás: és golyózáporba vágatunk az orosz bakákra, akiket ízzé-porrá tiportunk. Aztán neki az ulánusoknak. Tíz perces borzasztó küzdelem és az ulánusok felkoncolva megsemmisültek... Most neki az ágyúknak... Az oroszok elhűlve ezen a vakmerőségen futva hagyják ott asz ágyukat, mi utánuk, rajtuk ütünk, s néhány perc múlva beszaggatott koponyával hevernek a porban az üteg tüzérei... Arcban támadtunk és semmisítettük meg ágyukat és gépfegyvereket. Csak az tudja, hogy mi ez, aki katona és látott már háborút!...” (Hunnia 47.sz. 1993.október 27.)

Azt tudom, sokadmagával vallotta, nem akarjuk mi senkiét, csak a magunkét nem adjuk

Ha minden ellenség leteszi a fegyvert, akkor a magyar sem kötözködik.

Csodálom hősiességet, bámulom önfeláldozását. Ő csak azt tette, amit apja, nagyapja és felmenő ősei is tettek, akik hosszú évszázadokon keresztül becsületes szavakat mondtak, nem tudnak mások, lenni, de nem is akartak hamissá válni.

Megértem azt is, aki eddig nem élt becsületesen, annak nehéz egy napon elkezdni. Ezért nem fog hozzá, mivel nehéz, s elmegy tőle a kedve.

Azt viszont nem értem: a becsületes miért tűri a becstelent, vitéz miért csak a harctéren hős.

A sors olyan, mint egy fantáziátlan rendező, ugyanazokat a jeleneteket rendezi meg, csak más szereplőkkel.

A világtörténelem leghősibb küzdelmére, az 1956-os FORRADALOM és SZABADSÁGHARCRA, Albert Camus így emlékezik:

„A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért, és igazságért, mint bármelyik nép a világon...”

Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértse, a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullani, – s ez a vérfolyam alvad az emlékezetben...

A magyar vér olyan nagy érték Európának és a szabadságnak, hogy óvnunk kell minden cseppjét...”

Budapest, 2024. január 30.

D. Szűcs Lászlóné
Horváth Erzsébet